

Media4Development

NAUJIENLAIŠKIS #3

2016 m. birželis / #M4DPROJECT

TEMA:

**Humanitarinė
pagalba**

„Švarus vanduo – tai mūsų visų būtinybė“, Gana. © Madara Žgutė
Konkurso „Pasaulis tavo akimis“ nuotrauka, 2015 m.

ŠIAME NUMERYJE:

03

**VIETOJ
ĮŽANGOS**

04

**LIETUVA IR
HUMANITARINĖ
PAGALBA**

09

**EKSPERTŲ
NUOMONĖ**

15

PASAULIS

18

TENDENCIJOS

25

PATIRTYS

Naudotos nuotraukos:

4 psl. „C-27J „Spartan“ © Lietuvos krašto apsaugos ministerija.

7 psl. „Africa Humanitarian Food Aid 21“ © Department of Foreign Affairs and Trade, Flickr.

9 psl. „SomalilandDrought001“ © Oxfam East Africa, Flickr.

13 psl. „Change“. © KnockOut_Photos, Flickr.

20 psl. „Mokymai žurnalistams, kaip pateikti informaciją Ebolos viruso krizės atveju“ © Internews.

Maketavo Aušrinė Diržinskaitė

Redaktorius Žilvinas Švedkauskas

Šis naujienlaiškis yra projekto „Žiniasklaida vystymuisi“ (ang. Media4Development) dalis. Projektas yra finansuojamas Europos Sąjungos. Projekto turinys nebūtinai atspindi oficialią Europos Sąjungos poziciją.

Daugiau informacijos:

<http://www.eurohouse.lt>

http://www.pagalba.org/lt/media_4_development

VIETOJ ĮŽANGOS

Žilvinas Švedkauskas

Viešojo įstaiga „Europos namai“

Kalbant labai paprastai, humanitarinė pagalba yra visų mūsų pareiga greitai ir efektyviai padėti nuo gamtos ar žmogaus sukeltų nelaimių nukentėjusiems žmonėms. Nors būtinybė padėti dažnai kyla dėl politinių priežasčių (užsitęsusių konfliktų ar dėl neveiksnius vietos valdžios kaltės), humanitarinė pagalba nėra ir negali būti politikos įrankiu. Besivadovaudami humaniškumo, neutralumo, nešališkumo ir nepriklausomumo principais, kertiniais tiems, kurie teigia teikiantys humanitarinę pagalbą – negalime palaikyti vienos ar kitos konfliktuojančios pusės. Humanitarinė pagalba taip pat nediskriminuoja ir nesirenka nukentėjusiųjų, kuriems turi būti suteikta.

Iš tiesų humanitarinės pagalbos sektorius – platus ir prasmingas, bet Lietuvoje mažai pažintas laukas. Tai ir tarptautiniai susitarimai dėl nukentėjusių žmonių teisių užtikrinimo, ir milžiniško masto logistinės operacijos, kurioms konfliktų zonose reikalinga atitinkama apsauga, ir psichologinė parengtis ar tinkamas geografinių informacinių sistemų (GIS) panaudojimas. Taigi, kalbėti tikrai yra apie ką.

Galima teigti, jog dabar funkcionuojanti humanitarinės pagalbos sistema pamažu ėmė formuotis XIX amžiuje, kai dėl transporto ir technologijų pažangos, nukentėjusiųjų problemos „priartėjo“ prie galinčių padėti. Kita vertus, akivaizdu, jog humaniškumas, empatija kito žmogaus kančiai egzistuoja taip pat ilgai, kaip ir pati žmonija bei palengva plečiasi, tampa bendri ne tik tos pačios tautybės, kalbos ar kultūros atstovams. Tarptautinė bendruomenė, ją atstovaujančios tarptautinės organizacijos (pvz. Jungtinės Tautos) taip pat vadovaujasi šiais principais.

Kaip humanitarinė pagalba atrodo šiandien? Ko reikia nukentėjusiems? Kaip veikia mechanizmai, organizacijos, susitarimai, kurių dėka galime ir turime padėti? – keldami šiuos klausimus, rengėme šį specialų naujienlaiškį.

Maistas ir pilnavertė mityba, sveikata, pastogė, švarus vanduo ir sanitarija – tai pagrindinis JT agentūrų ir nevyriausybinių organizacijų (tokių kaip „Raudonasis kryžius“, „Gydytojai be sienų“, „Caritas“ ir kitų), dirbančių krizes išgyvenusiose valstybėse, rūpestis. Ar to užtenka? – žinoma, ne. Jei pažvelgsime į Abrahamo Maslow žmogiškųjų poreikių hierarchijos piramidę, pamatysime, jog fiziologiniai poreikiai yra pirminiai, bet tikrai ne svarbiausi. Orumas, savęs realizavimas, dalyvavimas socialiniame gyvenime bei sprendimų priėmimo – į šiuos poreikius Maslow kreipė daugiausiai dėmesio. Atsižvelgdamas į tai, visas humanitarinės pagalbos sektorius pastaruosius kelis dešimtmečius išgyvena tam tikrą transformaciją – šiandien kalbama ne tik apie pagalbą, bet ir naują humanitarinio veiksmo (ang. humanitarian action) prieigą.

Tai reiškia bent kelis dalykus. Visų pirma, teikiant pirminę pagalbą, vis daugiau mąstoma apie tai, ar ji iš tiesų prisideda prie nukentėjusių bendruomenių stiprinimo, atsparumo ateities krizėms kūrimo. „Mums reikia keisti požiūrį. Per daug antraščių skiriame maistui, kuris pasiekia tuos, kurie jau nukentėjo, bet prevencijai skirtų antraščių nėra“, – yra sakęs Janas Egelandas, buvęs JT Generalinio sekretoriaus padėjėjas humanitariniais klausimais, atkreipdamas dėmesį, jog turtingos šalys, teikdamos pagalbą, ignoruoja tvarumo aspektą. Ateityje epidemijų, pilietinių karų, gamtos stichijų padarinių išvengti galima, tik stiprinant vietos bendruomenių gebėjimus, atstovaujant jų interesams ir, esant galimybei, joms pačioms suteikiant galimybę skirstyti paramą ir išmokyti „stotis ant kojų“. Visa tai apibendrina subsidarumo principas, teigiantis, jog bet kokia pagalba turi būti kuo artimesnė ją gaunantiems, o idealiuoju atveju – teikiama pačių nukentėjusiųjų vieni kitiems.

Apie šias tendencijas ir kintantį, daugiasluksnį humanitarinės pagalbos mechanizmą kalba ir šiame naujienlaiškyje pristatomi straipsniai. Tiek humanitarinės komunikacijos ypatumai, augantis grynujų pinigų vartojimas humanitariniame sektoriuje, ekspertų nuomonės apie veiksnius, lemiančius pagalbos efektyvumą, tiek diskusijos apie š.m. gegužės 23-24 d. Stambule įvykusią humanitarinę konferenciją liudija būtinybę vis daugiau dėmesio skirti pačių nukentėjusiųjų įgalinimui. Tikimės, jog naujienlaiškis ne tik paskatins gilintis į globalų humanitarinės pagalbos paveikslą, bet ir ragins apmąstyti Lietuvos patirtis, prisidedant prie pasaulio pastangų ne tik suteikti materialinę pagalbą, bet ir viltį, jog ateityje nelaimės nesikartos, o tai užtikrins abipusis šalių donorų ir besivystančio pasaulio dialogas. Gero skaitymo!

Žilvinas Švedkauskas

LIETUVOS GYVENTOJŲ SKIRIAMA HUMANITARINĖ PAGALBA – AR ŽINOME PAKANKAMAI?

■ Parengė Jūratė Važgauskaitė

Karinis transportinis lėktuvas, pakilęs iš Šiaulių oro uosto karštą 2008 m. rugpjūčio naktį, gabeno humanitarinę pagalbą Gruzijai. Nepatogiai susirangę šalia dėžių su tvarslia ir medikamentais sėdėjo keli žurnalistai – ilgą ir varginančią kelionę vainikavo skubrus nusileidimas tuščiame Tbilisio oro uoste. Gruzijos ir Rusijos konfliktas buvo pačiame įkarštyje, šimtai pabėgėlių plūdo į sostinę ir jos apylinkes, o vietos valdžia šaukėsi tarptautinės pagalbos.

Tą dieną, kai Tbilisio oro uoste jau ne pirmą kartą leidosi Lietuvos lėktuvas, oro uostas priėmė tik humanitarinę pagalbą gabenančius orlaivius: didelius ir mažus, atskridusius iš toli ir iš gretimų valstybių. Gruzijai reikėjo visko: medikamentų, sulankstomų lovų, maisto daiktų; karo pabėgėliai plūdo į sostinę ir užimdavo negyvenamus namus, senas ligonines bei vaikų darželius, kūrėsi palapinių miesteliuose ar giminių bei kaimynų butuose.

Šiame chaotiškame sujudime Lietuvos teikiama humanitarinė pagalba ir siunčiami specialistai buvo ne tik geros valios ženklas, bet ir svari psichologinė, o kartais ir koordinacinė parama.

Tą karštą 2008 m. rugpjūtį Lietuvos gyventojai ir šalies Vyriausybė atsiliepė į gruzinų prašymą padėti, žmonės ir įmonės aukojė pinigų bei drabužių, Vyriausybė siuntė medikamentų, įrangos ir specialistų. Tokia ir panaši parama

iš Lietuvos buvo siunčiama ne pirmą ir ne paskutinį kartą – Lietuva yra humanitarinės paramos teikėja, kuri kartais tiesiogiai, o kartais netiesiogiai, siųsdama pinigų ar specialistų, prisideda prie humanitarinių nelaimių sprendimo.

Humanitarinė pagalba skaičiuoja jau antrą šimtmetį. Tiesa, kai Henris Dunantas 1859 m. Solferino mūšyje gelbėjo sužeistus ir mirstančius kareivius, apie humanitarinę pagalbą nieko nežinojo. Vietos moterys ir mergaitės, paragintos verslininko iš Šveicarijos, slaugė mūšyje sužeistus kareivius, o H. Dunantas derėjosi su prancūzais, kad šie paleistų mūšyje nugalėtų austrų medikus. Taigi, tuo pačiu jis teikė ir humanitarinę pagalbą.

Tai buvo pradžia darbo, kurį dabar atlieka Raudonasis Kryžius, Jungtinių Tautų Humanitarinės pagalbos koordinavimo tarnyba ar „Gydytojai be sienų“. Humanitarinę pagalbą vienos valstybės teikia kitoms, žmonės ir valstybės aukoja organizacijoms ar fondams, kurie koordinuo-

ja skubią pagalbą, humanitarinės pagalbos darbuotojai, tarp kurių yra daugybė savanorių, skuba padėti, kai karinis konfliktas ar gamtos stichija supurto vieną ar kitą pasaulio valstybę.

Humanitarinė pagalba apima daugybę sričių, reikalauja daug pastangų, finansų ir, svarbiausia, geros valios. Ši pagalba, nesvarbu, ar ją teiktų viena valstybė tiesiogiai kitai valstybei, ar tai būtų koordinuota tarptautinių organizacijų pagalba, dažniausiai yra trumpalaikė materialinė arba lo-gistinė parama, skirta gyvybėms gelbėti, žmonių kančioms mažinti ir padėti kuo greičiau atsitiesti.

Žmonės, kuriems teikiama tokia pagalba, dažniausiai yra karo pabėgėliai, dėl konfliktų arba gamtos stichijos siautė-jimo namų netekę nelaimėliai, bado ir epidemijų aukos. Humanitarinė parama teikiama gana trumpai, išskyrus tuos atvejus, kai konfliktas arba nelaimė užsitęsia, sie-kiamą, kad padėtų kuo greičiau imtų kontroliuoti vietos valdžia arba bendruomenė. Humanitarinė pagalba kartais painiojama su vystomuoju bendradarbiavimu ir jo teikia-ma parama, bet tai – ne tas pats. Humanitarinės paramos teikėjai į nelaimės vietą skuba kuo greičiau ir suteikę visą būtiną pagalbą pasitraukia, būtent tada valstybei ar bendruomenei į pagalbą ateina vystomojo bendradarbia-vimo specialistai. Jie – ilgalaikės paramos ir žinių teikėjai, padedantys bendruomenėms atsigauti.

Europos Sąjunga su valstybėmis narėmis yra didžiau-sia humanitarinės pagalbos teikėja pasaulyje, ji kasmet padeda daugiau kaip 120 milijonų žmonių. Tačiau ES pa-galbos lėšos sudaro truputį mažiau kaip 1% viso ES me-tinio biudžeto – kiekvienas ES pilietis jai per metus skiria tik šiek tiek daugiau kaip 2 eurus. Per metus ES skiria apie 1 milijardą eurų humanitarinei pagalbai ir reaguoja į visas didžiausias nelaimes, vykstančias pasaulyje. Europos Są-junga ir valstybės narės humanitarinę pagalbą teikia įvai-riais būdais: bendradarbiaudamos su nevyriausybinėmis

Humanitarinės
paramos teikėjai
į nelaimės vietą
skuba kuo grei-
čiau ir suteikę visą
būtiną pagalbą
pasitraukia

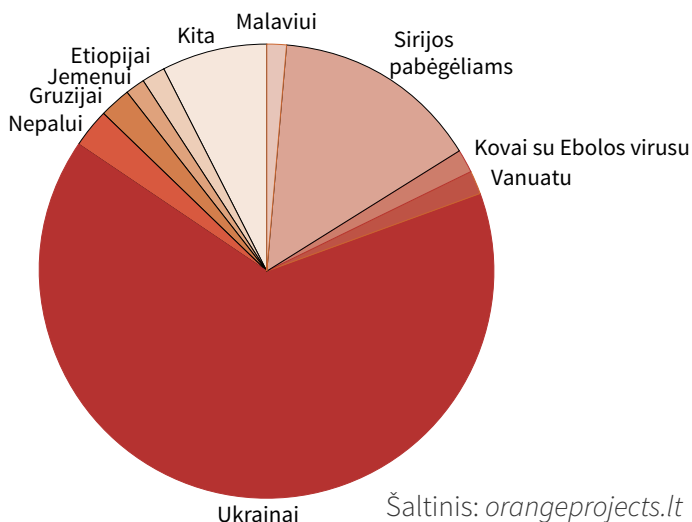
ir tarptautinėmis organizacijomis, Raudonojo Kryžiaus draugijomis ar Jungtinių Tautų agentūromis, kartais valstybės narės humanitarinę pagalbą teikia tiesiogiai.

Lietuva humanitarinę pagalbą dažniausiai teikia per Užsienio reikalų ministeriją, kuri ją paskirsto didžiosioms humanitarinėms agentūroms. Kartais pagalba skiriama tiesiogiai jos prašančiai valstybei. Tarkim, 2015 m. Lietuva skyrė daugiau nei 370 tūkst. eurų humanitarinei pagalbai, o didžioji jos dalis teko Ukrainai. 2015 m. suteikta 396,6 tūkst. eurų humanitarinė pagalba Ukrainai, nuo potvynių nukentėjusiai Vanuatu paskirta 10 tūkst. eurų, karo siau-biamai Sirijai – 40 tūkst. eurų, o kovai su Ebolos virusu Va-karų Afrikos regione – 10 tūkst. eurų. Kokia dalis Lietuvos humanitarinės pagalbos 2015 m. teko kitoms šalims, galite pamatyti grafike apačioje.

Svarbu paminėti, kad humanitarinę pagalbą Lietuva teikia ne tik per Užsienio reikalų ministeriją ar kitas valstybines institucijas, – mūsų šalyje veikia Raudonojo Kryžiaus draugija, Maltos ordino pagalbos tarnyba ir kitos organi-zacijos, kurios renka paramą nuo nelaimių nukentėjusiems žmonėms visame pasaulyje. Lietuvos nevyriausybinės or-ganizacijos taip pat renka humanitarinę pagalbą, tačiau tai darydamos susiduria su mokestine našta. Pasak Nevy-riausybinų organizacijų informacijos ir paramos centro vadovo Martino Žaltausko, nevyriausybinkai, rinkdami pinigus nukentėjusiems nuo karo ar stichinių nelaimių, privalo mokėti mokesčius – tai sudaro 15 procentų surink-tos sumos. „Manoma, kad tai – nelegaliai teikiama para-ma, kuri privalo būti apmokestinta. Neapmokestinama tik ES teikiama parama“, – sakė M. Žaltauskas. Organizacijos, kurios renka paramą ir ją perveda savo pagrindinėms įstai-goms užsienyje, skirstančioms paramą, mokesčių Lietu-voje mokėti neprivalo, bet jei norėtų paremti tiesiogiai – privalėtų.

Pasak Raudonojo Kryžiaus draugijos komunikacijos koor-

GRAFIKAS 1. LIETUVOS SUTEIKTA HUMANI-TARINĖ PAGALBA 2015 M.

Daugiau keliaudami, matydami, kad kitose šalyse gyvenimas yra sunkesnis, žmonės linkę aukoti gausiau

dinatorės Elzės Matsiulevičiūtės, humanitarinės pagalbos rinkimas ir teikimas yra viena pagrindinių draugijos veiklos sričių. Raudonasis Kryžius surinktas lėšas perveda centriniam padaliniiui, kuris skirsto ir teikia humanitarinę pagalbą visame pasaulyje.

„Kai nutinka kokia nors nelaimė, mūsų judėjimo federacija skelbia kvietimą prisidėti visas draugijas renkant lėšas ir padedant nukentėjusiems. Tuomet mes skelbiame lėšų rinkimo akciją“, – pasakojo E. Matsiulevičiūtė. Raudonojo Kryžiaus draugija Lietuvoje rinko lėšas nutikus bene visoms didžiausioms stichinėms ir karinėms nelaimėms. Lietuvos gyventojai aukuoja, gausiau ar mažiau, Haičio žemės drebėjimo aukoms, filipiniečiams, nukentėjusiems nuo supertaifūno Hajano, japonams po to, kai jų kraštą nusiaubė žemės drebėjimas ir cunamis, kuris išjudino atominės hidroelektrinės pamatus.

Pasak Raudonojo Kryžiaus atstovės, lėšų rinkimo akcijos daugiausia susidomėjimo sulaukia tada, kai žiniasklaida skiria dėmesio konkrečiai nelaimei, kai žmonės mato katastrofų padarinius ar karo nusiaubtus miestus per savo televizorius. Žiniasklaidos dėmesys vienam ar kitam tragiškam įvykiui labai dažnai lemia, kokia gausi bus parama. Tiesa, ukrainiečiams ir gruzinams šalies gyventojai aukuoja gausiai ir daug, manoma, dar ir todėl, kad tai – politiškai, emociškai ir istoriškai artimi kraštai.

„Gruzijai 2008 m., kai vyko konfliktas su Rusija, ir Ukrainai visai neseniai žmonės aukuoja itin gausiai. Buvo aukojama pinigų, daiktų, drabužių. Manau, taip yra todėl, kad lietuviai ten turi giminių, draugų, yra buvę. Tiesiog ryšys su šiomis šalimis yra stipresnis“, – sakė Raudonojo Kryžiaus komunikacijos koordinatore. Visgi daugiausia lėšų lietuviai yra skyrę Japonijai, kai ją supurtė žemės drebėjimas ir

užgriuvo cunamio banga.

„Lietuvių požiūris į aukojimą, solidarumą su mažiau turinčiais keičiasi. Daugiau keliaudami, matydami, kad kitose šalyse gyvenimas yra sunkesnis, žmonės linkę aukoti gausiau“, – kalbėjo E. Matsiulevičiūtė.

Japonijos miesto Vakujos vaizdas po 9 balų žemės drebėjimo ir cunamio 2011 m. kovo 15 dieną. © Official U.S. Navy page, Flickr.

Šiai minčiai pritarė ir Maltos ordino pagalbos tarnybos generalinis sekretorius Eitvydas Bingelis, sakydamas, kad atsiranda vis daugiau žmonių, kurie aukoja neragunami. „Žmonės yra linkę prisidėti ir paremti, nelieta abejingi kitų skausmui“, – sakė E. Bingelis. Pasak jo, Maltos ordino pagalbos tarnyba humanitarinę pagalbą pradėjo rinkti visai neseniai, bet jau pastebi, kad aukotojus labiausiai jaudina tikros istorijos iš ten, kur vyksta nelaimė. Tuomet žmonės tarsi susitapatina su nelaimę patiriančiais ir juos remia. Tiesa, labai svarbus yra žiniasklaidos dėmesys, nes tai – vienas svarbiausių informacijos šaltinių. „Dalis visuomenės save mato kaip globalaus pasaulio dalį, todėl yra linkusi aukoti ne tik tada, kai aktyviai prašome“, – pasakojo Maltos ordino pagalbos tarnybos generalinis sekretorius.

Žiniasklaida vaidina itin reikšmingą vaidmenį, informuodama visuomenę apie tai, kas vyksta pasaulyje, kodėl tai svarbu ir kodėl turėtume būti aktyvūs pasaulio piliečiai. Tiesa, pasak LRT užsienio naujienų redaktoriaus Vykinto Pugačiausko, daliai Lietuvos visuomenės dar sunku suprasti, kad pasaulis yra itin susisaistęs ir nevalia nekreipti dėmesio į tai, kas dedasi už Lietuvos sienų. Sirijos konfliktas, kuris vyksta jau penktus metus, daugeliui žmonių nerūpėjo tol, kol nebebuvo įmanoma nepastebėti pabėgėlių, plūstelėjusių į Europą. Anot V. Pugačiausko, Lietuvos visuomenė vis dar labiau posovietinė, o ne postmoderni, todėl mums labiau rūpi konfliktai Gruzijoje ir Ukrainoje, o ne Sirijoje ar Libijoje. „Ukraina ir Gruzija lietuviams rūpi todėl, kad yra arti. Taip mes išreiškiame savo baimes dėl Rusijos artumo ir kartu parodome, kad esame posovietinė visuomenė“, – mano LRT užsienio naujienų redaktorius. Jis įsitikinęs, kad dar po 10–15 metų Lietuvos gyventojai jau galvos kitaip, gausiau aukos ir domės ne tik valstybėmis kaimynėmis, bet ir visu pasauliu.

ATGYVENUSIĄ SISTEMĄ TURI PAKEISTI „SUMANI“ HUMANITARINĖ PAGALBA

■ Parengė Žilvinas Švedkauskas

BBC žurnalistas Markas Doylas savo akimis stebėjo ne vieną humanitarinę operaciją skirtingų nelaimių nuniokotose šalyse. 1994 m. Ruandoje jis matė genocido pasekmes, pranešinėjo pasauliui apie atstatymo darbus Haityje po 2010 m. žemės drebėjimo bei vis dar kuria reportažus apie Libiją, Malį, Iraką ir kitas valstybes kamuojančias humanitarines krizes. Paklaustas, kokie svarbiausi veiksniai lemia humanitarinės pagalbos efektyvumą, Markas išskiria tris dalykus: pagalbos adekvatumą, skaidrumą ir nukentėjusios valstybės atvirumą. „Tai svarbu tiek teikiant neatidėliotą pagalbą, tiek dirbant ties humanitarinių krizių prevencija. Kai kurios vyriausybės geba dirbti su pagalbos agentūromis, kitos – ne. Mano nuomone, tik vyriausybės, o ne pagalbos agentūros, ilguoju laikotarpiu iš tikro gali pakeisti situaciją“, – sako ilgametę patirtį sukaupęs žurnalistas.

Iš tiesų, ko dar reikia, jog humanitarinė pagalba būtų veiksminga? Sėkmingo jau egzistuojančios infrastruktūros išnaudojimo pagalbos teikimui? Partnerysčių su nukentėjusiomis vietos bendruomenėmis? Be to, ar galime teigti, jog turtingųjų valstybių humanitarinė parama

skiriama tik *ad hoc* principu, ar galbūt čia galima įžvelgti nuoseklumą ir koordinuotas pastangas užkirsti kelią krizėms ateityje? – ieškodami atsakymų į šiuos klausimus, pakalbinome du savo srities ekspertus: Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto (VU TSPMI) dėstytoją dr. Liutaurą Gudžinską, besidominčią sėkmingų visuomenių raida, ir Suomijos „Raudonojo kryžiaus“ atstovą Pekka Reinikaineną, dirbusį skirtingose humanitarinėse operacijose visame pasaulyje.

YDINGAS HUMANITARINĖS PAGALBOS RATAS

P. Reinikaineno duomenimis, šiuo metu pasaulyje yra apie 40 valstybių, kuriose dažniausiai kyla ir atsinaujina skirtingo pobūdžio humanitarinės krizės. Šios šalys gauna 9 iš 10 JAV dolerių, tarptautinės bendruomenės skiriamų humanitarinei paramai. Be to, tos pačios valstybės gauna kone trečdalį oficialiosios paramos vystymuisi. Nepaisant to, tik 1 proc. šių lėšų tenka prevencijai ir pasiruošimui atlaikyti ateities nelaimes. Kodėl? Dr. Liutauras Gudžinskas dėmesį siūlo atkreipti į šių valstybių vidinę sanklodą ir institucijas: „Atsakant į panašius klausimus, galima prisiminti Douglasso Northo kartu su kolegomis iškeltą atviros ir ri-

botos prieigos visuomenių idėją. Pirmojo tipo visuomenės – turtingos, konkurencingos rinkos ekonomikos, kuriose veikia demokratinės politinės sistemos, o valstybė yra vienintelis žaidėjas, turintis prievartos monopolį. Priešingai prie ribotos prieigos visuomenių galėtume priskirti neturtingas ir besivystančias šalis, taip pat ir viso pasaulio valstybes iki XIX amžiaus pradžios. Jose valdžia ir resursai paskirstomi ne atviros konkurencijos būdu, bet skirtingų elito grupių susitarimų pagalba.“ Pasak dėstytojo, uždaros prieigos sąlygomis, vyraujančiomis besivystančiame pasaulyje, skirtingos galios grupės yra suinteresuotos ne efektyviu paramos paskirstymu, bet savo ekonominių ir politinių resursų didinimu. Tai iš dalies lemia, jog tiesmuki bandymai perkelti turtingųjų valstybių skaidrumo, pagalbos teikimo ir administravimo praktikas dažnai baigiasi nesėkmingai.

Bet ar tikrai situacija tokia beviltiška? Ne, atsako pašnekovas, tiesiog veikiausiai reikėtų ne ieškoti būdų donorėse veikiančias institucijas perkelti į besivystančias šalis, o atsižvelgti į šių valstybių ypatumus, pvz. kolonijinę istoriją ir po jos susiklosčiusį galios balansą kiekvienoje šalyje. Paklaustas, ar investavimas į „įtraukiančias“ institucijas, skatinančias platesnį moterų, etninių mažumų ir kitų grupių dalyvavimą, galėtų sukurti teigiamų pokyčių, L. Gudžinskas iš dalies sutinka: „Mano nuomone, vienas iš sprendimų ilguoju laikotarpiu galėtų būti nuoseklus bendro nacionalinio identiteto kūrimas. Tai itin aktualu pokolonijiniame kontekste, valstybėse, kuriose kartu gyvena daugybė skirtingų etninių, kalbinių grupių. Bendra savivoka prisideda prie didesnio visų piliečių lojalumo valstybei. Tai galėtų padėti, valstybės lygiu suvokiant, jog reagavimas į humanitarines krizes – bendras, viešas reikalas, į kurį turi būti įtrauktos visos šalies bendruomenės. Tokiame kontekste, daugiau atstatymo, vakcinacijos ar pan. darbų galėtų būti atliekama vietos gyventojų. Žinoma, tarptautinės bendruomenės parama, užtikrinant bazinius dalykus kaip švarus vanduo, pastogė, adekvačios higienos sąlygos, ir toliau liks reikalinga“.

Žvelgiant iš kitos pusės, be vyriausybių besivystančiose šalyse, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (EBPO) ir kitos šalys, skiriančios paramą, taip pat priima sprendimus dėl to, kam skiriamos lėšos turėtų būti išleistos, kokiems tikslams, sritims turi būti suteiktas prioritetas. Žinoma, ne visa parama reguliuojama. „Norint užtikrinti, jog pinigai tikrai skiriami „skylių kamšymui“ ir kelių pasikartojančioms krizėms užkirtimui, donorės turėtų dažniau naudoti tikslinę paramą, pvz. pasiruošimui ateities nelaimėms, rizikų valdymui ir mažinimui. Globaliu mastu tik 0,5 proc. paramos vystymuisi skiriama prevencijai. Ką tik įvykusioje Stambulo humanitarinėje konferencijoje JT Generalinis sekretorius Ban Ki Munas prašė šalių, jog šiam tikslui būtų skirtas bent 1 proc., o kai kurios organizacijos reaguodamos reikalauja 5 proc. Mano nuomone,

Vienas iš sprendimų ilguoju laikotarpiu galėtų būti nuoseklus bendro nacionalinio identiteto kūrimas. Bendra savivoka prisideda prie didesnio visų piliečių lojalumo valstybei.

tinkamam pasiruošimui turime skirti žymiai daugiau“, – komentuoja Pekka Reinikainen.

KLIMATO KAITA SUKELS DAR DAUGIAU HUMANITARINIŲ KRIZIŲ

Kalbant apie kitus konkrečius veiksmus, kurių turi imtis pasaulio valstybės, siekdamos efektyviau teikti humanitarinę pagalbą, turime nepamiršti platesnio pagalbos konteksto. Š.m. gegužės 23-24 d. Stambule vykusiame aukščiausio lygio viršūnių susitikime humanitariniais klausimais daug dėmesio skirta paramos vystymuisi ir humanitarinės pagalbos sinchronizavimui. Į būtinybę derinti veiksmus dėmesį atkreipia ir P. Reinikainen. Pasak suomio, norėdami sėkmingai susieti paramą vystymuisi ir humanitarinę pagalbą bei efektyviai panaudoti šioms sritims skiriamas lėšas, turime visų pirma įvardyti grėsmes, kurios bus aktualios rytoj. P. Reinikainen yra įsitikinęs, jog jau netolimoje ateityje nebepajėgsime reaguoti į gamtinių nelaimių ar konfliktų sukeltas krizes – skola už humanitarines misijas ir atstatymo darbus gali augti tol, kol taps nebe- pakeliama.

Apie kokius iššūkius kalba ekspertas? „Klimato kaita ir šalutinės jos pasekmės lems augantį gamtinių katastrofų, krizių ir konfliktų skaičių. Kai kurie spėja, jog dėl to daugiau nei ketvirtis milijardo žmonių ateityje gali būti priversti palikti savo namus ir tapti pabėgėliais. Žinoma, dalis gali nesutikti ir prieštarauti, sakyti, jog tai tik spėji-

mai, kurie niekad netaps realybe. Nepaisant to, jei bent penktadalis šių prognozių pasitvirtins, priverstinė globali migracija bent du kartus viršys šiandienos mastus“, – perspėja „Raudonojo kryžiaus“ atstovas, ragindamas mąstyti ir veikti proaktyviai, ruoštis ateities iššūkiams. Priešingu atveju – gali būti per vėlu.

Klimato kaita turėtų vienodai neraminti tiek turtingąsias, tiek besivystančias šalis. Pasak suomio, ji pirmą skaudų smūgį suduos būtent turtingosioms valstybėms. Dėl potvynių, sausrų, audrų, kylančio jūros lygio, jose kils vietinių prekių ir paslaugų kainos. Tai, savo ruožtu, lems sumažėjusią humanitarinę paramą ir lėtesnę pagalbą po globalių nelaimių, ypač omenyje turint augančią infrastruktūros remonto ir žalos kompensavimo kainą, mokamą turtingų šalių. Iš tiesų, akivaizdu, jog gamtiniai kataklizmai, išprovokuoti klimato kaitos, įsuka ydingą ratą. Kaip teigia P. Reinikainen, pavojingiausios mažai pastebimos, bet sunkiai sprendžiamos sausras, kitos su vandens pasiekiamumu susijusios krizės, dirbamų žemių dykumėjimas, temperatūros režimų sutrikimas. Visi šie procesai lemia ne tik prastėjančias sąlygas gyvūnijai ir augmenijai, bet ir žmonėms tinkamų gyventi teritorijų mažėjimą. Mažėjant gamtinių išteklių, didėja netikėtai šalia atsidūrusių bendruomenių konkurencija, galinti tapti ir ginkluotų konfliktų priežastimi.

SUTAUPYTI PARAMOS VYSTYMUISI IR HUMANITARINĖS PAGALBOS SĄSKAITA NEPAVYKS

„Vystymasis 2.0“ – taip vadinasi Suomijos „Raudonojo kryžiaus“ atstovo siūloma humanitarinės pagalbos prieiga, raginanti tarptautinę bendruomenę jau dabar investuoti į prevenciją, stiprinant dažnai nuo humanitarinių krizių kenčiančių bendruomenių atsparumą ir gebėjimus pačioms „stotis ant kojų“. „Jei humanitarinės pagalbos

filosofija nepasikeis“, – perspėja jis – „šiai sričiai skiriamų pinigų kiekiai gali tapti astronominiai. Tiesiog nebegalėsime subalansuoti savo išlaidų“.

Norėdami tinkamai pasiruošti ateičiai, klimato kaitos ir kitoms iššūkiams, turime užtikrinti, jog parama vystymuisi, be tradicinės savo funkcijos skatinti besivystančių valstybių progresą, turi veikti kaip humanitarinių krizių prevencijos ir konfliktų valdymo priemonė. Kodėl parama vystymuisi tokia svarbi šiame kontekste? „Tai labai paprasta: jei parama besivystančioms šalims neveiksminga, jų raida stringa, nėra abejonių, jog ateityje sulauksime nelaimių ir konfliktų. Investuoti į valstybių atsparumą krizėms ir jų pasiruošimą ateities iššūkiams – geriausia įmanoma išeitis“, – tvirtina pašnekovas. Priešingu atveju, ištikus nelaimei, humanitarinė pagalba gali kainuoti nuo 2 iki 10 kartų daugiau nei parama prevencijai ir vystymuisi. Pasak eksperto, jei humanitarinės priemonės nepadeda, civiliniai ir kariniai humanitarinės krizės pažabojimo būdai (pvz. tarptautinės bendruomenės intervencija) gali atsieiti ir 100 kartų brangiau. Be to, paramą teikiančios turtingos šalys tokiais atvejais dažniausiai patiria ir vidinių išlaidų dėl būtinybės priimti pabėgėlius ir stiprinti nacionalinį saugumą. Taigi, eksperto sufleruojama išvada paprasta – taupyti vystymosi ar humanitarinės pagalbos sąskaita yra paprasčiausiai naivu.

„Privalome mažinti humanitarinės pagalbos poreikį“ – tvirtina P. Reinikainen, pastebėdamas, jog būtinybė teikti humanitarinę pagalbą reiškia, jog arba nelaimė buvo itin didelio masto, arba nesuveikė vietos bendruomenių prevencijos mechanizmai. Kalbant paprastai, tai reiškia, jog humanitarinės pagalbos poreikis niekad neišnyks, kita vertus, kaip teigia „Raudonojo kryžiaus“ atstovas, „ji privalės tapti „sumani“.

ĮSIPAREIGOJIMAI PASAULIUI, KURIAM NEUŽTENKA HUMANITARINĖS PAGALBOS

■ Parengė Rosita Garškaitė

Gegužės 23-24 dienomis vyks pirmasis aukščiausio lygio susitikimas humanitariniais klausimais, kuriam ruošiasi kelis metus. Jungtinių Tautų (JT) sukviestos pasaulio viršūnės rinksis istoriniame Konstantinopolio mieste, šiandien žinomame Stambulo pavadinimu. Vieta neatsitiktinė – Turkija ne tik yra viena didžiausių humanitarinės paramos donorių pasaulyje, jai tenka ir pabėgėlių krizės naštos liūto dalis. Šalyje glaudžiasi apie du milijonus emigrantų iš Sirijos.

**PAKITĘS TARPTAUTINĖS POLI-
TIKOS KRAŠTOVAIZDIS ARBA
WELTSCHMERZ, DAR DAUGIAU
WELTSCHMERZ**

Kadangi geros naujienos žurnalistams – ne naujienos, intensyvus žinių srautas apie kenčiančius nuo karų, stichinių nelaimių ar ypač gilaus skurdo žmones visame pasaulyje retą benustebina. Kas gi dar gali pajusti tą vokišku žodžiu *Weltschmerz* apibūdinamą sielvartą dėl pasaulio, kai skirtingų nelaimių vaizdai medijų pagalba keičia vieni kitus pašėlusiu greičiu? Visgi skaičiai rodo, kad šiandien pasaulis iš tiesų patiria daugiau humanitarinių iššūkių

Turkijos Nizipo pabėgėlių stovykla © European Council President, Flickr.

nei prieš kelis dešimtmečius. Būtent dėl to Stambule susirinkiantys valstybių vadovai, nevyriausybinių sektoriaus atstovai, tarptautinės or-

ganizacijos bei verslininkai peržiūrės dabartinius humanitarinės pagalbos teikimo principus ir įgyvendinimo būdus. Dabartinis *modus operandi* laiko-

mas nebetinkamu.

JT skaičiuoja, kad šiuo metu humanitarinė parama reikalinga daugiau nei 125 milijonams žmonių 37 šalyse. Pusė tiek 2015-aisiais buvo priversti palikti namus – tai didžiausias skaičius nuo Antrojo pasaulinio karo laikų. Humanitarinė pagalba reikalinga ne tik pabėgėliams, bet ir kenčiantiems nuo karo. Vokiečių Heidelbergo instituto tarptautinių konfliktų tyrimams duomenimis, pernai pasaulyje vyko net 33 karai. Nereikėtų pamiršti ir stichinių nelaimių. Praėjusiais metais žmoniją alino žemės drebėjimas Nepale, potvyniai Indijoje, Malavyje, Mozambike, sausra Etiopijoje ir t.t. Kaip nurodo „Raudonasis Kryžius“, maždaug šimtas milijonų žmonių kiekvienais metais patiria stichines nelaimes. Humanitarinės krizės kyla dėl besitęsiančio skurdo, daugiausia žlugusiose valstybėse, pavyzdžiui, Pietų Sudane ar Somalyje.

Išgirdus JT įvardijamus dabartinės humanitarinės paramos trūkumus, rankos nusvyra it Johnui Lennonui dainoje „Imagine“ paprašius įsivaizduoti pasaulį be valstybių, gobšumo ar bado. Nors šalys humanitarinėms reikmėms skiria kelis, o kai kurios ir keliolika kartų daugiau lėšų nei prieš kelis dešimtmečius, praėjusiais metais stigo 20 milijardų JAV dolerių. Tuo metu negebėjimą atsakyti į kylančius humanitarinius iššūkius taip pat iliustruoja faktas, kad pagalbą gabenantys sunkvežimiai į tokius Sirijos miestus kaip Madaja ar Kefraja buvo įleisti tik tuomet, kai šių metų pradžioje jų gyventojai ėmė mirti iš bado. Tarptautinės humanitarinės teisės normų pažeidinėjimas – taip pat nebe naujiena.

„Humanitarinę pagalbą galima teikti efektyviau, skaidriau, koordinuočiau ir apie tai būtina diskutuoti“, – Stambule vykšančio susitikimo prasmę komentuoja Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto dėstytoja, politologė Ieva Giedraitytė. Pasak jos, ne tik pa-

“Šiandien 43 proc. pasaulio žmonių gyvena nestabilioje aplinkoje

sikeitęs politinis kraštovaizdis, bet ir išaugęs visuomenės dėmesys humanitarinėms krizėms lemia tokio susitikimo organizavimą būtent dabar. „Išaugę pabėgėlių srautai, judantys į Europą, „padėjo“ pamatyti egzistuojančias problemas ne tik humanitarinės pagalbos organizacijoms, bet ir kitiems žmonėms. Taigi, šis klausimas lengviau patenka į politinę darbotvarkę“, – teigia ji.

DARBOTVARKĖ DĖL ŽMONIJOS ARBA METAS IMTIS PREVENCIJOS

Šių metų pradžioje JT Generalinis sekretorius Ban Ki Munas pavišino ataskaitą „One Humanity: shared responsibility“. Jos priede „Agenda for Humanity“ minimos penkios es-

minės atsakomybės, kurias turėtų priimti valstybių, tarptautinių organizacijų, privataus ir nevyriausybinių sektorių vadovai. Pirmą – užkirsti kelią konfliktams bei spręsti juos politinėmis priemonėmis. Antrą – užtikrinti žmonių saugančių tarptautinės teisės normų laikymąsi, trečią – nepalikti nuošaly nė vieno asmens. Pastarasis siekinys yra ir vienas svarbiausių tarp darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 m. tikslų. Ketvirtą – pereiti nuo paramos teikimo prie pažeidžiamumo ir rizikų mažinimo, kad humanitarinės pagalbos poreikis apskritai sumažėtų. Šiandien 43 proc. pasaulio žmonių gyvena nestabilioje aplinkoje, JT skaičiavimas 2030-aisiais ši proporcija gali išaugti iki 62 proc. Penktą – investuoti į žmoniją.

„Mažinant humanitarinių krizių mastą ir poveikį, būtina ne tik padėti žmonėms išgyventi krizės sąlygomis, kas yra humanitarinės pagalbos esmė, bet ir padėti vietinėms bendruomenėms atsitiesti, kad žmonės taptų kuo mažiau priklausomi nuo pagalbos iš išorės, o tai jau yra vystomojo bendradarbiavimo uždavinys. Vienas iš susitikimo uždavinių yra rasti sąsajas ir jas išnaudoti, sujungiant humanitarinės pagalbos ir vystomojo bendradarbiavimo instrumentus. Nepakanka vien tik pamaitinti, aprengti, suteikti pastogę. Būtina sukurti sąlygas ir išmokyti krizių ir nelaimių paliestus žmones patiems kurti savo gyveni-

Ieva Giedraitytė @ Evgenios Levin nuotrauka

mo aplinką bei gerovę“, – pastarąjį JT siūlomą įsipareigojimą komentuoja LR Užsienio reikalų ministerija (URM).

Kaip teigia I. Giedraitytė, JT generalinio sekretoriaus ataskaitos pagrindinė vertė yra jos holistiškumas: „Nekalbama apie tai, kaip greičiau ir geriau teikti humanitarinę pagalbą, kalbama apie skirtingus dėmenis (karo įstatymų laikymąsi, karinių konfliktų sprendimą, humanitarinės bei vystomojo bendradarbiavimo pagalbos koordinavimą ir t.t.), kurie drauge vestų prie svarbiausio tikslo – žmonių gyvybių išsaugojimo“. Politologė taip pat atkreipia dėmesį į besivystančių šalių integravimą į pasaulio ekonominę sistemą svarbą. Anot jos, humanitarinė pagalba ir vystomasis bendradarbiavimas vis daryra „atskiros respublikos“, nors diskusijų šia tema pasigirsta vis dažniau. Investuojant į besivystančias šalis, stiprinamas stabilumas pasaulyje ir tai yra krizių prevencija, galinti sumažinti humanitarinės pagalbos poreikį.

JT nurodo, kad didžiausia humanitarinės paramos dalis – net 80 procentų – skiriama žmonėms, kenčiantiems nuo politinių konfliktų. Heidelbergo instituto duomenimis, 2015-aisiais pasaulyje vyko 409 konfliktai dėl politinių priežasčių, daugiau nei pusėje jų naudotas smurtas. Tiesa, politologė pastebi, kad prevencijos pastangos gali atvesti prie „prievoles ginti“ (angl. *RP2 – responsibility to protect*) principo įsitvirtinimo. Šis 2005 metų JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija priimtas principas reiškia, kad humanitarinė intervencija, panaudojant karinę jėgą, galima genocido, karo, etninio valymo ar nusikaltimo prieš žmoniją atvejais, gavus JT Saugumo Tarybos pritarimą. R2P kritikai atkreipia dėmesį į pagarbą valstybės suverenitetui bei galimai atsiveriantį kelių vykdyti įvairias intervencijas, prisidengiant negalinčios apsiginti grupės vardu, kaip, pavyzdžiui, padarė Rusija, užimdama Krymą.

„Žmonija yra ne tik moralinis impera-

tyvas, bet ir strateginė būtinybė“, – teigia JT generalinis sekretorius, o jo kvietimą priimti bendrus įsipareigojimus už žmonių gyvybes bei kančias, tobulinant humanitarinės pagalbos teikimo sistemą, visiškai palaiko ir Europos Sąjunga (ES). Pastaroji yra didžiausia paramos donorė pasaulyje. „ES akcentuoja humanitarinių principų – humaniškumo, neutralumo, nešališkumo, nepriklausomumo – laikymosi būtinybę ir kviečia pasaulio lyderius imtis veiksmų, kurie padėtų užkirsti kelią konfliktams ir juos užbaigtų“, – bendrijos poziciją komentuoja LR URM.

I. Giedraitytės teigimu, atsižvelgiant į ES poziciją, Lietuvai viena iš svarbesnių gegužės pabaigoje vykiančio susitikimo temų galėtų būti donorų paramos koordinavimas bei konkrečių daugiašalių paramos mechanizmų kūrimas. Tuo metu URM nurodo, kad šis aukščiausio lygio susitikimas mums aktualus, nes kaip tarptautinės bendruomenės nariai esame vykstančių procesų dalis ir galime įnešti savo indėlį į problemų sprendimą. URM akcentuoja ir tai, kad Europon plūstantys pabėgėliai daugiausiai atvyksta iš šalių, kurios dėl politinių konfliktų negali užtikrinti piliečiams stabilių ir žmogišką orumą atitinkančių darbo bei gyvenimo sąlygų. Būtent dėl to būsimame susitikime „Lietuva pirmiausia norėtų pabrėžti politinės lyderystės konfliktų prevencijai ir jų sprendimui svarbą, nors ir visi kiti klausimai yra aktualūs“. Lietuvai Stambule atstovaus Užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius.

Susitikimo organizatoriai apeliuoja į valstybių politinį solidarumą, tačiau Turkijoje priimti nutarimai jo dalyvių teisiškai nesaistys. Ar šis renginys neliks dar vienu iš daug triukšmo sukėlusių, tačiau jokių tikrų pokyčių neatnešusių? Ypač turint minty, kad tiek minėtoje JT ataskaitoje, tiek susitikimo programoje yra „visko visiems“ – nuo lyčių lygybės iki žmonių su negalia įtraukimo ar žurnalistų apsaugos. Pats Ban Ki Mu-

Humanitarinė pagalba ir vystomasis bendradarbiavimas vis dar yra „atskiros respublikos“

nas pripažįsta, jog gyvename laikais, kai dažnai abejojama tarptautinės bendruomenės gebėjimu įgyvendinti Jungtinių Tautų Chartijos tikslą nutraukti karus ar deramai atsakyti į valstybių sienas peržengiančius iššūkius. Visgi jis tikisi, kad būtent šio susitikimo metu humanitarinės paramos teikimo srityje įvyks esminis lūžis.

Daugumai kritikų pro akis neprasprūdo faktas, kad susitikime nebus kalbama apie pačią JT reformą, nors akivaizdu, kad kai kurios joms pavaldžios agentūros neįgalios efektyviai veikti, o jų įgaliojimai persidengia. Kritikos negailima ir tokioms didingai skambančioms, tačiau tuščiaavidurėms Ban Ki Muno mėgstamoms sąvokoms kaip bendros atsakomybės, žmonija ir solidarumas. Užtenka pagaltuoti apie pernai žuvusių žmonių skaičių Sirijoje ar Ukrainoje ir ima dingotis, kad tokia retorika gali ne daugiau nei Bono iš grupės „U2“ dainų žodžiai. Vargu ar pakaks vieno viršūnių susitikimo sprendimams dėl esminių permainų, pastebi I. Giedraitytė ir apibendrina: „Panašių susitikimų būta ne vieno, tačiau nė vienas jų radikaliai nepakeitė egzistuojančių praktikų. Kita vertus, tai nereiškia, kad jų nereikia“.

TENDENCIJOS

TIESIOG DUOKITE JIEMS PINIGŲ!

*Paulas Harvėjus (Paul Harvey)
Užjūrio vystymosi institutas,
Jungtinė Karalystė*

Paramos grynaisiais pinigais teikimas žmonėms, susiduriantiems su ekstremaliomis situacijomis, yra tinkamas ir vis dažniau taikomas sprendimas. Neseniai paskelbtoje aukšto lygio specialistų grupės ataskaitoje teigiama, jog gryniesiems pinigais turėtų iš esmės pakeisti humanitarinės pagalbos sistemą, o šio tipo paramos, šiuo metu apytiksliai sudarančios 6 proc. visų humanitarinei pagalbai skirtų išlaidų, naudojimas turėtų smarkiai išaugti. Jungtinių Tautų Generalinio Sekretoriaus ataskaitoje, skirtoje Pasaulio humanitarinės pagalbos viršūnių susitikimui, skatinama naudoti „grynaisiais pinigais paremtas programas kaip pirmąją pagalbos priemonę“.

Tačiau šešių procentų toli gražu nepakanka. Atsižvelgiant į įrodymus, pagrindžiančius paramos grynaisiais pinigais veiksmingumą, kyla klausimas, kas trukdo šią paramą padidinti iki 30 proc., 50 proc. ar net 70 proc.? Nėra taip, kad šį žingsnį žengti stabdytų abejotini įrodymai, nes surinkama vis daugiau duomenų, kurie aiškiai patvirtina tokio pobūdžio pagalbos veiksmingumą. Grynųjų pinigų pervedimai yra viena kruopščiausiai tyrinėjamų pastarojo dešimtmečio humanitarinės pagalbos priemonių. Dage liu atvejų gryniesiems pinigais humanitarinės pagalbos tikslais gali būti pervedami saugiai, veiksmingai ir užtikrinant tinkamą atskaitomybę. Patys žmonės grynuosius pinigus leidžia atsakingai: jie nelinkę grynųjų pinigų leisti asocialiais tikslais, o tikimybė, jog gryniesiems bus panaudoti ne pagal numatytą paskirtį, yra ne ką didesnė nei pagalbos natūra atveju. Vietinėse rinkose, tokiose kaip Somalis arba Filipinai, finansinės injekcijos nesukėlė infliacijos (ko baiminasi prieš paramą grynaisiais pinigais pasisakantys skeptikai). Tokia parama skatina investicijas ir padeda kurti naujas rinkas, padidinant prekių bei paslaugų paklausą, taip užtikrina pragyvenimui reikalingų lėšų šaltinius. Vis

“
Patys žmonės geriau nei bet kokios paramos agentūros gali nuspręsti, ko jiems labiausiai reikia

labiau populiarėjant elektroninėms mokėjimų sistemoms, gryniesiems gali būti pervedami pigiau, saugiau ir skaidriau.

Žmonės paprastai pageidauja grynųjų pinigų, nes tai suteikia didesnę pasirinkimo laisvę sprendžiant, kaip geriausia patenkinti savo poreikius, taip pat tokia pagalba puoselėja žmonių orumą. Jei jie sulaukia paramos natūra, kuri neatitinka bendruomenės prioritetų, jiems dažnai tenka gautus produktus parduoti, kad galėtų įsigyti to, ko jiems iš tiesų reikia. Būtent taip Irake elgiasi 70 proc. pabėgėlių iš Sirijos. Įvertinę kainos, už kurią jie gali parduoti maistą arba kitas prekes, ir šių produktų realios tiekimo kainos skirtumą, galime teigti, jog tai tėra paprasčiausias ribotų išteklių švaistymas. Nenuostabu, jog patys žmonės geriau nei bet kokios paramos agentūros gali nuspręsti, ko jiems labiausiai reikia.

Praėjo nemažai laiko, kol tarptautinė bendruomenė pripažino ir pradėjo naudoti grynaisiais pinigais paremtą pagalbą – tokia parama verčia kvestionuoti įsigalėjusį požiūrį

Jauna moteris prekiauja žuvimi turguje, Birma © Tomas Baranauskas, konkurso „Pasaulis tavo akimis“ nuotrauka, 2015 m.

“

Grynaisiais pinigais paremta pagalba yra itin paprasta ir būtent dėl to ji kelia grėsmę dabartiniams humanitarinės pagalbos teikimo ir finansavimo modeliams

Jei tai, kaip geriausia padėti žmonėms ir kaip pati pagalbos teikimo sistema turėtų būti organizuojama. Paramos sektorius apskritai nėra linkęs pasitikėti žmonėmis ir nenoriai perduoda kontrolę. Ši sistema iš esmės pagrįsta prielaida, kad sprendimą dėl reikalingos pagalbos priima ir ją teikia išorės ekspertai. Parama grynaisiais meta iššūkį šiam įsitvirtinusiame požiūriui ir įvairių profesijų atstovams gali sukelti abejones dėl ateities. Kas lauktų logistikos specialistų ir pagalbos maisto produktais darbuotojų? Jei tikslinčiau išmokėti vieną grynųjų pinigų sumą, kuri padėtų patenkinti įvairius gyventojų poreikius, ar mums reikia tokio didelio skaičiaus organizacijų, dirbančių humanitarinės pagalbos teikimo srityje? 2014 metais Libane trisdešimt paramos agentūrų suteikė pagalbą grynųjų pinigų pervedimais bei kuponais keturiolikai skirtingų poreikių patenkinti, įskaitant pasirengimą žiemos sezonui, teisinę pagalbą ir maistą. Grynaisiais pinigais paremta pagalba yra itin paprasta ir būtent dėl to ji kelia grėsmę dabartiniams humanitarinės pagalbos teikimo ir finansavimo modeliams.

Tad kaip atrodys humanitarinės pagalbos teikimas 2030 metais ir ar pagalbos teikimo agentūros iki to laiko išdrįs pradėti aktyviai naudoti šią grynaisiais pinigais paremtą paramos formą?

Būdamas optimistas, manau, jog iki tol padarysime akivaizdžią pažangą, siekdami 1-ojo Darnaus vystymosi tikslo, t.y. mažindami pasaulinį skurdą. Turtingesni žmonės ir daugiau išteklių turinčios valstybės bus pajėgesni atlaikyti klimato kaitos nulemtas stichines nelaimes ir investuos daugiau lėšų, kad geriau joms pasiruoštų. Pažanga siekiant 1-ojo tikslo iš dalies bus padaryta dėl plataus masto socialinės pagalbos programų plėtros. Taigi vis

daugiau vietovių pasaulyje bus panašios į 2015 metų Šiaurės Keniją, kur, reaguojant į sausrą ir potvynius, gelbėjimo nuo bado tinklų programa sugebėjo automatiškai išplėsti išmokų gyventojams apimtį. Tai pasiekti pavyko atlikus išankstinę visų gyventojų registraciją ir numačius tam tikrus indikatorius, signalizuojančius apie būtinybę išplėsti paramą.

Daugelyje pasaulio šalių tarptautiniai humanitarinės pagalbos teikėjai nebebus susikcentravę į pagalbos teikimą (nesvarbu, ar tai būtų pagalba grynaisiais pinigais, ar natūra). Jie remsi globalių Pietų nevyriausybių organizacijų iniciatyvas, kuriomis bus siekiama daryti įtaką vietos vyriausybės atžvilgiu. Taip šios valstybės bus skatinamos į grynaisiais pinigais pagrįstas paramos programas įtraukti nederamai pamirštas grupes ir vykdyti tokius ekstremalių situacijų likvidavimo veiksmus, kokius pastaruoju metu regėjome Jungtinėje Karalystėje po šalį nusiaubusių potvynių.

Humanitarian Aid Being Delivered to Sierra Leone @ Defence Images, Flickr.

Tarptautinė humanitarinė pagalba bus daug labiau orientuota į konfliktus. Karai Sirijoje, Centrinės Afrikos Respublikoje ir Jemene, deja, skaičius jau trečiąjį dešimtmetį. Vykdamas penkerių metų trukmės finansavimo programas, paramos agentūros galės nuo kasmetinių pagalbos veiksmų pereiti prie ilgalaikių pagalbos programų vykdymo, reaguos į užsitęsčiusius karinius konfliktus. Šių penkerių metų trukmės planų esminis principas bus bazinių išmokų

mokėjimas visiems registruotiems gyventojams, dėl karo praradusiems savo pragyvenimo šaltinius. Kiekvienu atveju bazinės išmokas mokės konkurso būdu atrinktų vietinių bei tarptautinių nevyriausybinių organizacijų, mokėjimo bendrovių, JT agentūrų konsorciškai. Šiems subjektams pavyks pasiekti ir dažnai netgi viršyti reikalavimą, kad 75 centai nuo kiekvieno dolerio būtų tiesiogiai pervedami į nelaimės paveiktų žmonių banko korteles.

Žinoma, tam tikros stichinės nelaimės vis dar kels didžiulį iššūkių vietiniu ir nacionaliniu lygiu, todėl tokiais atvejais bus prašoma tarptautinės bendruomenės pagalbos. Taip pat nauji karai lems naujus humanitarinės pagalbos poreikius. Grynaisiais pinigais pagrįstos paramos priemonės taps operatyvios humanitarinės pagalbos pagrindu, o geresnis nenumatytų atvejų įvertinimas ir pasirošimas jiems bendradarbiaujant su privačiu sektoriumi leis atlikti mokėjimus gyventojams praėjus vos kelioms dienoms nuo krizės pradžios.

Organizacijos, kurioms nebereikės rūpintis pagalbos teikimu, turės labiau susikonscentruoti į tai, kur ir kaip jos gali kurti pridėtinę vertę. Kai kurios iš jų, tokios kaip „Oxfam“, kuri užsiima vandens tiekimu ir sanitarinių sąlygų gerinimu, persiorientuos ir pradės specializuotis techninių žinių srityje. Kitos išnys, smarkiai sumažės arba pradės remti globalių Pietų organizacijas, tiesiogiai nedalyvaudamos programų vykdyme. Didesnis dėmesys bus skiriamas vertinimui, analizei, tikslų numatymui ir stebėsenai. Sudėtingiausias uždavinys, kuris visada lydėjo ir lydės humanitarinės pagalbos teikimą – tai būtinybė nustatyti, kokios pagalbos reikia, kas ją turi gauti, kiek pagalbos reikėtų skirti ir ar ši pagalba pasiekia reikiamus žmones.

Pagalbos teikimo agentūros daugiau dėmesio kreips į humanitarinių krizių socialinį ir politinį aspektą. Iki šiol jos daugiausia koncentruodavosi ties produktų tiekimu ir, šiuo atžvilgiu, jas būtų galima lyginti su logistikos paslaugų

“

Solidarumas kančios akivaizdoje ir toliau išliks svarbiausiu humanitarinės pagalbos aspektu, o geriausiai jį realizuoti padės veiksmingesnis grynujų pinigų panaudojimas

bendrove „DHL“, skirtumas tik tas, kad jos produktus gabeina humanitariniais tikslais. Šios agentūros pakeis požiūrį ir taps panašesnės į socialinius darbuotojus – jos bendradarbiaus su vietiniais gyventojais bei organizacijomis, siekdamos geriau suprasti, kaip jiems padėti susidoroti su karinio konflikto sukeltomis traumomis ir kitais padariniais. Šis procesas apims aktyvesnes derybas ir palaikymą bendraujant su įvairiomis nuo konflikto nukentėjusiomis šalimis, taip pat sprendžiant karo sukeltas psichinės sveikatos problemas ir tarpininkaujant bei sudarant sąlygas vietos lygiu imtis sprendimų, atsižvelgiant į alternatyvias plėtros galimybes. Humanitarinės paramos organizacijos, užuot klaususios, ką reikia atgabenti, užduos sau klausimą – „Kaip mes galime žmonėms padėti oriai ir saugiai gyventi karinio konflikto apsuptyje?“

Žinoma, grynujų pinigų perdavimas ne visada bus geriausias sprendimas. Kai kuriais atvejais rinkos bus per silpnos, kad žmonės galėtų įsigyti jiems reikalingų produktų. Kitais atvejais vyriausybės politika gali nesudaryti galimybių skirti žmonėms grynujų pinigų. Išmokas vis tiek turės lydėti viešųjų produktų ir paslaugų, tokių kaip švarus vanduo, sanitarinių sąlygų gerinimo ir imuniteto stiprinimo programos, teikimas. Grynujų pinigų išmokų naudojimas nereiškia, kad humanitarinės pagalbos teikėjai atsisakys pagrindinių savo funkcijų – būti šalia nukentėjusiųjų ir tapti krizių paveiktų gyventojų kančių liudininkais. Solidarumas kančios akivaizdoje ir toliau išliks svarbiausiu humanitarinės pagalbos aspektu, o geriausiai jį realizuoti padės veiksmingesnis grynujų pinigų panaudojimas.

Humanitarian aid to El Sereif @ UNAMID, Flickr.

HUMANITARINĖ KOMUNIKACIJA: KAIP TURIME KALBĖTIS SU KRIZIŲ IŠTIKTOMIS BENDRUOMENĖMIS?

■ Parengė Airida Poškutė

Ištikus humanitarinei krizei, nukentėjusioms bendruomenėms reikia ne tik fizinių būtinybių, bet ir neatidėliotinos informacijos. Nesvarbu, ar po žemės drebėjimo, ar karinio konflikto – nukentėjusiųjų gyvybės gali priklausyti nuo gaunamos informacijos apie tai, kur rasti geriamo vandens ir maisto, ar saugu grįžti namo, kokie yra Zika viruso simptomai ar kur yra artimiausia klinika.

Informacija yra vis dažniau suvokiama kaip humanitarinės pagalbos prioritetas, lygiai taip pat kaip maistas, būstas ir medicininė pagalba. Anot Harvardo Humanitarinės iniciatyvos grupės atlikto tyrimo, informacijos ir komunikacijos technologijos tampa vienu iš svarbiausių komponentų, įgyvendinant humanitarines iniciatyvas. Nuo tradiciškai kuriamų darnių žiniasklaidos sistemų ir institucijų yra pereinama prie plačiąjai visuomenei gerai žinomų ir naudojamų priemonių, tokių kaip radijas ir socialinė žiniasklaida.

INFORMACIJA GELBSTI GYVYBES

„Nuo krizių nukentėjusiems žmonėms visų pirma reikalinga paprasčiausia informacija, kuri juos tikslingai nukreiptų, pavyzdžiui, į pagalbos centrus, informuotų, ar saugu grįžti namo. Informacijos nežinojimas gali tapti aukų atsiradimo priežastimi“, – teigia Julija Pitner, vienos iš svarbiausių humanitarinės komunikacijos iniciatyvas vykdančių organizacijų pasaulyje „Internews“ Vidurio Rytų ir Šiaurės Afrikos regiono direktorė.

Julija priduria, jog Ebolos viruso atveju dėl informacijos stokos žmonės bandė apsisaugoti, pritaikydami iš anksčiau žinomus vietinius gydymo metodus, kurie dar labiau paskatindavo infekcijos atsiradimą. „Kai žmonės pradėjo gauti tikslią informaciją apie virusą ir kokiomis priemonėmis apsisaugoti nuo jo, sveikatos darbuotojai pastebėjo, jog žmonės vis dažniau pradėjo imtis virusui

atsparių priemonių, ir būtent tai buvo viena iš priežasčių, paspartinusių Ebolos krizės pabaigą“, – kalba Julija.

Walidas Batrawis, „BBC Media Action“ projektų vadovas Palestinos teritorijose, sako: „2014 metais Gazoje vykusio karo metu žmonėms reikėjo ne tik fizinės humanitarinės pagalbos – maisto, vandens ir būsto, bet taip pat informacijos. „BBC Media Action“ jau daugelį metų vykdo programą „Lifeline“ šalyse, kurias ištinka humanitarinės krizės.“

Karui prasidėjus, „BBC Media Action“ kartu su „BBC Arabic“ Gazoje kiekvieną dieną, išskyrus penktadienius, tris mėnesius transliavo radijo laidą „Atheer Gaza“ (liet. „Gaza tiesiogiai“), kurios metu buvo pateikiami praktiniai patari-

„Atheer Gaza“ radijo laidos žurnalistė klausinėja jaunąją Mughaqqa miesto gyventoją, Gaza @ „BBC Media Action“

mai ir informacija apie vandens sanitariją ir higieną, psichologines traumas, vaikų priežiūrą, ekspertų rekomendacijos bei nuo karo nukentėjusių žmonių istorijos.

„Žmonės dalijosi su klausytojais savo pasakojimais apie karo paveiktą kasdienybę, taip sukurdami informacijos plitimo ciklą, kuris padėjo nukentėjusiems jaustis stipresniems, nes dauguma patyrė tokias pačias situacijas“, – teigia Walidas. Radijo laida „Atheer Gaza“ buvo transliuojama trijose radijo stotyse bei socialinės žiniasklaidos kanalais „Facebook“ ir „Soundcloud“ tinkluose.

INOVATYVŲ METODAI NUKENTĖJUSIOMS BENDRUOMENĖMS PASIEKTI

Siekiant, jog informacija kuo greičiau pasiektų nukentėjusius žmones, humanitarinė komunikacija sujungia technologijas, informaciją, perduodamą iš lūpų į lūpas, ir internetines platformas kaip „Facebook“ ar „WhatsApp“, atspausdintus informacinius lankstinukus ir transparentus. „Krizių metu besikeičiant nusistovėjusioms informacijos sistemoms, labai svarbu greitai išsiaiškinti, kokias komunikacijos sistemas tos bendruomenės naudojo prieš ištinkant nelaimei – radiją, televiziją, mobiliuosius telefonus, galbūt pasitelkdavo informaciją, gaunamą iš bendruomenės ar religinių vadovų“, – sako Julija Pitner. Ji priduria, jog vienos iš pirmųjų „Internews“ humanitarinės komunikacijos iniciatyvų metu, 2009 metais vykdytos Gazoje, buvo išmokta, jog šie metodai turi būti nuolatos analizuojami ir pritaikomi prie besikeičiančios situacijos.

„Kita vertus, metodai, kurie yra veiksnūs ne krizinėje situacijoje, dažnai nepasitvirtina krizių metu. Po tris savaites trukusio konflikto Gazoje pradėjome publikuoti savaitinį humanitarinės informacijos biuletinį, kuris buvo skirtas pagalbą teikiančioms organizacijoms, siekiant tikslingiau reaguoti į susiklosčiusią situaciją. Supratome, kad reikia stiprinti komunikaciją ne tik su nukentėjusia bendruomene, bet taip pat su humanitarinės pagalbos organizacijomis“, – teigia Julija.

Wattan TV žurnalistė Razana Abdulhakima ruošia TV laidos „Voices from Gaza“ epizodą, Gaza @ Wattan TV

“Krizių metu besikeičiant nusistovėjusioms informacijos sistemoms, labai svarbu greitai išsiaiškinti, kokias komunikacijos sistemas tos bendruomenės naudojo prieš ištinkant nelaimei

Anot Alos Radi, „BBC Media Action“ tyrėjos, radijas yra dažniausiai naudojama informacijos priemonė, padedanti nukentėjusiems gauti reikiamą pagalbą. „Humanitarnių krizių metu, žmonės neturi laiko žiūrėti televizoriaus, dažnai atvejais jų namai būna sugriauti ar paprasčiausiai trūksta elektros. Nors radijo stotys ir dažnai sugriauamos, kaip 2014 metais nutiko Gazoje, radijo bangomis transliuojama toliau“, – sako Ala.

Kiekvienai humanitarinei krizei pritaikomi skirtingi metodai. Kartais technologiniai sprendimai būna itin paprasti. „Žmonės, bėgantys nuo karo Sirijoje, leidžiasi į itin pavojingą ir chaotišką kelionę. Dauguma ją pradeda, turėdami labai mažai informacijos apie tai, kaip pasiekti Europą. Didžioji dalis pabėgėlių įsivaizdavo, jog pasiekę Lesbo salą Graikijoje, galės pėstute nueiti į Vokietiją. Todėl visų pirma įrengėme ženklus, nurodančius kryptis į miestus, pagalbos centrus“, – sako pašnekovė, pridurdama, jog Ebolos atveju informacija buvo platinama ir tradicinių lankstinukų pagalba.

Jeigu nukentėjusi bendruomenė yra nedidelė, apimanti 2-3 kilometrų spindulį, žmonės gali patys sukurti radijo imtuvą ir perduoti informaciją. Anot J. Pitner, tam užtenka bet kokio informacijos siųstuvo (MP3 grotuvo, FM bangų siųstuvo). Kitas metodas gauti ir perduoti informaciją sunkiai pasiekiamose vietose yra pasitelkti tradicinius vietinių bendruomenių įrankius. Civilinio karo Pietų Sudane metu „Internews“ komanda pritvirtino garsiakalbius prie

keturačio dviračio, kuris sustodavo bendruomenių susirinkimo vietovėse, ir ten transliuodavo radijo laidas.

INFORMACIJOS OBJEKTIVUMAS IR TIKSLUMAS

Krizinėse situacijose nukentėjusieji ne tik būna apimti nesaugumo jausmo, bet ir dėl informacijos stokos negali priimti pamatuotų sprendimų, kurie padėtų greičiau grįžti į įprasto gyvenimo vėžes. „Žmonės, paveikti krizinių situacijų, gali pateikti netikslią informaciją, galinčią sukelti dar didesnę nelaimę, todėl radijo programa „Atheer Gaza“ buvo transliuojama netiesiogiai. Tokiose situacijose gandai plinta akimirksniu ir juos paneigti ar patvirtinti yra būtina“, – teigia „BBC Media Action“ projektų vadovas Walidas.

„Kalbant apie dabartinę pabėgėlių krizę Europoje, dauguma turi mobiliuosius telefonus, tačiau jų nenaudoja kaip priemonės informacijai gauti. Dažniausiai mobiliaisiais telefonais pabėgėliai kalbasi su šeimos nariais, kurie jau gali būti nukeliavę toliau, taigi gaunama informacija yra netiksli, o dažnai tai – tiesiog gandai“, – sako Julija, prieš pokalbiui pakrypstant link naujausios, 2015 metų rugsėjo mėnesį pradėtos „Internews“ iniciatyvos „News that Moves“.

„[News That Moves](#)“ – tai ne pelno siekianti internetinė svetainė, kurioje pateikiama praktinė informacija Sirijos pabėgėliams. Iniciatyvos pagalba suteikiama objektyvi

informacija, kuri keletą kartų patikrinama atsakingų institucijų.

Anot mano pašnekovės, Gazos bombardavimų metu taip pat buvo sukurta programa „Zello“, kurios pagalba tikslinama informacija. „Zello“ – tai programėlė, kurią galima parsisiųsti išmaniuoju telefonu, planšetiniu kompiuteriu ar stacionariu kompiuteriu. „Ji veikia trianguliaciniu metodu, kai daugiau nei du žmonės patvirtina arba paneigia gautą informaciją bei leidžia realiuoju laiku bendrauti su kolegomis bei nukentėjusiomis bendruomenėmis“, – teigia „Internews“ direktorė.

KIEKVIENA ISTORIJA YRA SVARBI

Kai šalį užklumpa gamtinės stichijos ar jose kyla kariniai konfliktai, pasaulio žiniasklaidos antraštėse pradeda mirgėti sužeistų ir mirusių skaičiai, nuotraukos, perteikiančios nukentėjusių skausmą, artimųjų netektį, tačiau retai į situaciją yra pažvelgiama iš humanitarinės perspektyvos.

Pasak Lazaro Simeonovo, vieno iš pirmųjų fotožurnalistų, pasakojančių apie Sirijos pabėgėlių kelionę į Europą, unikalių žmonių istorijos humanitarinėse krizėse dažnai yra užmiršamos dėl laiko stokos. Tris savaites sirų šeimos kelionę iš Graikijos į Vengriją sekęs ir fotografavęs, Lazaras sako: „Visų pirma, man teko įgyti šeimos pasitikėjimą, ir tik

Pabėgėlių sirų šeima pasiekia tranzito stovyklą Gevgelijos mieste, Makedonija @ Lazaras Simeonovas

po to galėjau giliau pažvelgti į jų istorijas ir užfiksuoti jas fotokamera. Tokiose situacijose nėra lengva kalbėti apie unikalias žmogaus istorijas ir išsaugoti nukentėjusiųjų orumą, nes juk labai lengva sugraudinti skaitytoją ašarojančio vaiko nuotraukomis. Šeima, kurios kelionę sekiau, jautėsi daug oriau ir labiau atsivėrė po to, kai pagaliau galėjo nusiprausti po dušu.“

Humanitarinės žiniasklaidos trūkumai žeidžia krizių ištiktus žmones. 2014 metais Gazoje vykęs karinis konfliktas tarp Hamas ir Izraelio, nusinešęs tūkstančius palestiniečių gyvybių, žiniasklaidą pasiekė žuvusiųjų skaičiais, politinių jėgų nesutarimais ir bombarduojamų pastatų vaizdais. „Gazos gyventojai yra politinių jėgų aukos, bet vyraujanti žiniasklaida, nei vietinė, nei užsienio, nekalbėjo apie žmonių išlikimą, jų kasdienį gyvenimą ar svajones“, – sako Muamaras Orabis, nepriklausomos Palestinos televizijos Wattan TV vyriausiasis vadovas. Ramalos mieste įsikūrusi televizija pradėjo transliuoti humanitarinių istorijų ciklą „Voices from Gaza“, kurį sudarė trumpi individualių žmonių pasakojimai karinio konflikto metu. Anot Muamaro, šioje programoje buvo siekiama perteikti istorijas apie tai, kas nutinka motinai, kuri praranda savo vaikus ir namus, kaip šešiametis vaikas, netekęs savo tėvų, toliau gyvena, kaip kojos netekęs profesionalus futbolo žaidėjas bando tęsti karjerą. „Progama žiūrėjo daugiau kaip 21 milijonas žiūrovų Palestinoje, Izraelyje bei visame regione. Tai reiškia, kad per humanitarines istorijas, galima pasiekti didelį žiūrovų skaičių ir taip didinti informacijos sklaidą“, – sako Muamaras.

Anot J. Pitner, norint efektyviai įgyvendinti humanitarinės komunikacijos iniciatyvas, būtina tinkamai paruošti žurnalistus darbui su nukentėjusia bendruomene, apmokyti juos būdų surinkti informaciją ir perduoti ją atgal. „Humanitarinės žiniasklaidos žurnalistas atlieka tarpininko vaidmenį tarp bendruomenės ir humanitarinę pagalbą

“ Norint efektyviai įgyvendinti humanitarinės komunikacijos iniciatyvas, būtina tinkamai paruošti žurnalistus darbui su nukentėjusia bendruomene, apmokyti juos būdų surinkti informaciją ir perduoti ją atgal

teikiančių organizacijų, valstybinių institucijų bei plačiosios visuomenės. Šie žurnalistai turi ypač atidžiai dokumentuoti situaciją, ne tik todėl, kad tai yra sudedamoji profesionalios žurnalistikos dalis, bet taip pat dėl to, jog ši informacija bus naudojama ateityje iškilsiančiose krizėse“, – pabrėžia Julija.